

सिर्जनाका सुनाखरी

(कविता सङ्ग्रह)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्र (५४०-६) को
आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत

सिर्जना-पत्र

प्रस्तुतकर्ता

पवित्रा घिमिरे

क्रमाङ्क २७/०६९

त्रि.वि. दर्ता नं. ६-२-४८४-३८०-२००८

परीक्षा रोल नं. ४८००९८

नेपाली विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

२०७४

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षकी छात्रा पवित्रा घिमिरेले सृजनाका सुनाखरी शीर्षकको सृजना-पत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यो अध्ययन-पत्र उक्त तहको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि उपयुक्त भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

इ.सं. १४/०७/२०१७ (२०७४/०३/३० वि.सं.)

.....

डा. नारायणप्रसाद अधिकारी
सहप्राध्यापक
शोधनिर्देशक
नेपाली विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

कृतज्ञता ज्ञापन

जीवन र जगत्को अनन्तताभिन्न साहित्य सिर्जनाको विशिष्ट स्थान रहँदै आएको छ । त्यसमाथि पनि कविता विधा साहित्यको आमा विधा हो । यही यथार्थतालाई हृदयङ्गम गरेर मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि “सिर्जनाका सुनाखरी” कविता सङ्ग्रह प्रस्तुत गरेकी छु । यस सङ्ग्रहको तयारीका क्रममा सिर्जनात्मक लेखनको निर्देशकको रूपमा रहेर उचित मार्गनिर्देशन, सुझाव र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने श्रद्धेय गुरु डा.नारायणप्रसाद अधिकारीज्यूप्रति हार्दिक सम्मान एवम् आभार व्यक्त गर्दछु ।

मानिसले आफ्ना भोगाइ अनुभूतिहरूलाई अनेकन तौरतरिकाबाट अभिव्यक्त गर्दछ । तिनै तरिका मध्येको एउटा विकल्प कविता हो । वास्तवमा कविता सोचन जति सजिलो छ, तिनै कविता रचन गाह्रो छ । मानवीय संवेदना र भावनाहरूलाई शब्दहरूमाफत कलात्मक ढङ्गले अभिव्यक्त गर्ने क्रममा मैले शास्त्रीय छन्दोबद्ध शैलीलाई आत्मसात गरेकी छु ।

सिर्जनात्मक कार्यले जीवनलाई प्रदीप्त पार्दछ । कविताको यात्रा उज्यालोको यात्रा पनि हो । कविता जीवनलाई लय दिने संयन्त्र पनि हो । जसले मानिसलाई अन्धकारको भुलभुलैयाबाट बाहिर निकालेर गहिरो वास्तविक चकमन्नतामा पुऱ्याउँछ । यही निष्कर्षका साथ मैले साहित्य सिर्जनालाई आफ्नो प्राथमिकताको विषय बनाउँदै आएकी छु । यस क्रममा आफ्नो स्नातकोत्तर तहको दसौं पत्रलाई सिर्जनात्मक बनाउन पाउनु मेरो लागि हर्षको विषय हो । मेरो यस कार्यमा मलाई सदैव उत्प्रेरित गर्नुहुने पति छन्दमणि त्रिपाठी, पिता महाकाव्यकार माधव वियोगी र माता सरिता घिमिरेप्रति हार्दिक सम्मान अर्पण गर्दछु । सिर्जना पत्र लेखनमा प्रेरणा एवं महत्वपूर्ण सहयोग गर्नुहुने विभागीय प्रमुख सहप्रध्यापक कृष्णप्रसाद पौडेलप्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । सिर्जनापत्रको टड्कण र छपाइका सन्दर्भमा निरन्तर खटिएर सहयोग गर्नुहुने अमृत कम्प्युटर सर्भिस परिवार र सिद्धार्थ कम्प्युटर इन्स्टिच्युटप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा, नेपाली विषयको स्नानकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ तयार गरिएको सिर्जनाका सुनाखरी नामक यो सिर्जनापत्र मूल्याङ्कनका लागि नेपाली विभाग पृथ्वीनारायण क्याम्पस पोखरा समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति: २०७४ आषाढ ३०

प्रस्तोता
पवित्रा घिमिरे

विषय-सूची

शोध निर्देशकको मन्तव्य	i
स्वीकृतिपत्र	ii
कृतज्ञताज्ञापन	iii
विषय-सूची	iv
अध्याय : एक - परिचय	१-४
१.१ शीर्षक	१
१.२ शीर्षक परिचय	१
१.३ सिर्जनापत्रको प्रयोजन	२
१.४ मेरा पूर्वकार्य	२
१.५ विधा छनोट र सिर्जनापत्रको उद्देश्य	३
१.६ सिर्जना कविता नै किन ? र यसको उपयोगिता के ?	३
१.७ सिर्जनापत्रको सीमा	३
१.८ सिर्जनापत्रको रूपरेखा	३
अध्याय : दुई - कविताको सिद्धान्त	५-१६
२.१ सिर्जनात्मक लेखनको परिचय र यस सम्बन्धी मेरो निजी धारणा	५
२.२ कविताको परिचय	६
२.३ कविताका विभिन्न स्वरूपको परिचय	८
२.३.१ लघुत्तम रूप	८
२.३.२ लघु रूप	९
२.३.३ मध्यम रूप	९
२.३.४ बृहत रूप	१०
२.३.५ बृहत्तर रूपः	११
२.४ नेपाली कविताको विकासक्रम	११
२.४.१ प्राथमिक काल (वि.सं. १८२६-१९४० सम्म)	१२
२.४.२ माध्यमिक काल (वि.सं. १९४१-१९७४ सम्म)	१३

२.४.३ आधुनिक काल (वि.सं. १९७५-हालसम्म)	१३
२.५ निष्कर्ष	१६
अध्याय : तीन -सिर्जनाका सुनाखरी सङ्ग्रहका कविताको व्याख्या	१७-४४
३.१ व्याख्या	१७
३.१.१ बाटो रोजौं	१८
३.१.२ गाउँ फर्क भाइ	१८
३.१.३ हामी	१९
३.१.४ हाम्रा नेता	२०
३.१.५ असल मान्छे	२१
३.१.६ सत्य सन्देश	२१
३.१.७ माटो	२२
३.१.८ के भो मलाई	२३
३.१.९ प्रकृतिको महात्म्य	२४
३.१.१० गाउँमै जाऊँ	२४
३.१.११ युवा	२५
३.१.१२ इच्छा	२६
३.१.१३ छोरीप्रति	२७
३.१.१४ दशैं	२८
३.१.१५ सिर्जनासार माटो	२९
३.१.१६ राष्ट्रप्रतिको इच्छा	२९
३.१.१७ सन्देश	३१
३.१.१८ परिवेशको छाप	३१
३.१.१९ भूकम्पपीडा	३२
३.१.२० माया	३३
३.१.२१ मेरो अठोट	३४
३.२ सिर्जनाका सुनाखरी कवितासङ्ग्रहको समग्र अध्ययन एवं विशेषता	३४
३.२.१ समाज चित्रण	३५

३.२.२ छन्द, रस र अलङ्कारको उचित संयोजन	३५
३.२.३ प्राकृतिक सौन्दर्यको वर्णन	३६
३.२.४ राष्ट्रियता र देशप्रेम	३६
३.२.५ सांस्कृतिक चेतनाको प्रस्तुति	३७
३.२.६ मानवतावादी दृष्टिकोण	३७
३.२.७ कर्म कर्तव्यप्रति सचेतताको प्रस्तुति	३८
३.२.८ राजनीतिप्रति वितृष्णा	३८
३.२.९ दुखः पीडाप्रति सहानुभूतिजन्य अभिव्यक्ति	३९
३.२.१० सकारात्मक सोचको प्रस्तुति	३९
३.३ समसामयिक यथार्थवादका सन्दर्भमा सिर्जनाका सुनाखरी	४०
अध्याय : चार -उपसंहार	४५-५०
सन्दर्भग्रन्थसूची	५१
परिशिष्ट : सिर्जना खण्ड	५२-७२